

บทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
กับการเมืองไทยช่วง พ.ศ. 2542 ถึง พ.ศ. 2562

The Role of the Supreme Court's Criminal Division for Persons
Holding Political Position in Thai politics A.D. 1999-2019

ธนรัตน์ ทังทอง¹, จักรี ไชยพินิจ², สุรพล ราชภัณฑารักษ์³ และ ศุภชัย ศุภผล⁴

Thanarat Thangthong¹, Chakkri Chaipinit², Suraphol Rajbhandaraks³ and Suphachai Suphaphol⁴

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการเมือง) มหาวิทยาลัยรามคำแหง¹

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง^{2,3,4}

The Degree of Doctor Of Philosophy (Politics) Ramkhamhaeng University, Thailand¹

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University, Thailand^{2,3,4}

E-mail: thanarat_gogo@yahoo.com¹

Received: October 31, 2022

Revised: April 18, 2023

Accepted: April 19, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาที่มาโครงสร้างและหน้าที่และอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (2) ศึกษาบทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และ (3) ศึกษาผลกระทบต่อการเมืองไทยจากคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า ที่มาในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสืบเนื่องจากการทุจริตของนักการเมืองและการประพฤติดมิชอบในวงราชการมีมากขึ้น แต่การดำเนินคดีอาญาตามปกติไม่อาจแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีโครงสร้างลักษณะพิเศษแตกต่างจากศาลยุติธรรมทั่วไป มีบทบาทในการตัดสินคดีในฐานะสถาบันที่ทำหน้าที่ถ่วงดุลอำนาจโดยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตของนักการเมือง และมีความเหมาะสมกับการทำการเมืองให้โปร่งใสและตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยที่รัฐบาลหรือนักการเมืองไม่เพียงจะต้องมาจากการเลือกตั้งโดยเสียงข้างมากเท่านั้น แต่จะต้องพร้อมให้ถูกตรวจสอบโดยใช้อำนาจอย่างรับผิดชอบภายในขอบเขตของกฎหมายโดยไม่ลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนอีกด้วย

คำสำคัญ: บทบาท, ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, การเมืองไทย

Abstract

In this dissertation, the researcher compares (1) study the background, structure, duties, and powers of the Supreme Court's Criminal Division for Persons Holding Political Positions; (2) to study the role of the Supreme Court's Criminal Division for Persons Holding Political Positions; and (3) to study its impact on politics. Thailand from the judgment of the Supreme Court's Criminal Division for Persons Holding Political Positions. The researcher used the qualitative research approach by collecting data through documentary research and in-depth interviews with seventeen key informants. Data were analyzed using content analysis.

Findings are as follows: The research results revealed that the establishment of the Supreme Court's Criminal Division for Persons Holding Political Positions was due to the corruption of politicians and misconduct in the government sector. But ordinary criminal prosecution does not effectively solve the problem. The Supreme Court's Criminal Division for Persons Holding Political Positions is structured differently from the general courts of justice. It plays a role in judging cases as an institution that acts as a counterbalance. By examining the use of state power to prevent and suppress corruption of politicians, and is suitable for making politics transparent and effective. This is a democratic development in which a majority must not only elect governments or politicians. But it must also be ready to be examined in the exercise of responsible powers within the scope of the law without prejudice to the rights and freedoms of the people.

Keywords: Role, Supreme Court's Criminal Division for Persons Holding Political, Thai politics

บทนำ

ในยุคแห่งการปฏิรูปการเมือง ตั้งแต่การบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ศาลยุติธรรมโดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาของสังคมไทย หรือการปฏิรูปการเมืองโดยถ่วงดุลองค์กรนิติบัญญัติและองค์กรบริหาร ในการควบคุมและตรวจสอบการกระทำผิดเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐ รวมถึงการร่ำรวยผิดปกติ การจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งมีสภาพบังคับ ได้แก่ การถูกลงโทษทางอาญา คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน หรือมาตรการอื่น ๆ คือ ให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน หยุตปฏิบัติหน้าที่ พ้นจากตำแหน่ง หรือเพิกถอนสิทธิทางการเมืองตามเวลาที่กำหนด เพื่อป้องกันไม่ให้ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารใช้อำนาจตามอำเภอใจอันอาจกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้แสดงบทบาทอำนาจหน้าที่มาเป็นระยะเวลาหนึ่ง

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลส่งผลกระทบมิใช่แต่เพียงคู่ความในคดีเท่านั้น แต่ยังขยายไปสู่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และสังคมในวงกว้างด้วย และยังพบว่าคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ผ่านมา บางครั้งถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าคำพิพากษาของศาลที่วินิจฉัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย และแนวทางปฏิบัติของนักการเมืองเป็นการขยายบทบาทขององค์กรฝ่ายตุลาการไปยังฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ มีการใช้อำนาจมากเกินไปในการเข้าไปตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน การตัดสินคดีตามอำนาจหน้าที่ไม่เป็นไปตามความคาดหวังของคนในสังคมในเรื่องการควบคุม และตรวจสอบการทุจริตของนักการเมือง ตัดสินตามกระแสสังคม และมีเจตนาที่จะเป็นผู้ชี้หน้าแก้สังคมส่วนรวม เป็นต้น แต่ในปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ส่งผลต่อการพัฒนาทางการเมืองไทยอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การศึกษาถึงบทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งทำหน้าที่วางบรรทัดฐานของคำพิพากษาในการถ่วงดุล อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตลอดจนคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนดังที่กล่าวมาแล้วอย่างเป็นระบบ ช่วง พ.ศ. 2542 ถึง พ.ศ. 2562 อันเป็นวันตั้งแต่เริ่มเปิดทำการศาลจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาประมาณ 22 ปี และอยู่ในยุคปฏิรูปการเมือง โดยมีคดีเข้ามาสู่ศาลรวมทั้งสิ้น 1,269 คดี (เทพ อิงคสิทธิ์, 2565) ซึ่งนับว่าเป็นระยะเวลาพอสมควรที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ทำหน้าที่วางบรรทัดฐานของคำพิพากษาโดยมีจำนวนคดีที่มากพอสมควรที่จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษการพัฒนาการเมืองของไทยไปสู่ความเป็นระบอบเสรีประชาธิปไตย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ โดยเริ่มต้นจากการศึกษาถึงที่มา โครงสร้าง และหน้าที่และอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่ามีรูปแบบหรือลักษณะอย่างไร บทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีรูปแบบหรือลักษณะอย่างไร และศึกษาผลกระทบจากคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่ามีผลกระทบกับการเมืองไทยอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาที่มา โครงสร้าง และหน้าที่และอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
2. เพื่อศึกษาบทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
3. เพื่อศึกษาผลกระทบต่อการเมืองไทยจากคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดสถาบันนิยม

Huntington (บูฆอริ ยีหมะ, 2560) อธิบายระดับของการสร้างสถาบันของระบบการเมืองในแต่ละระดับได้ดังนี้ (1) มีความเป็นอิสระ (autonomy) คือ การที่ศาลมีความสามารถในการดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของตนอย่างอิสระ ปราศจากการถูกครอบงำจากองค์กรอื่น (2) มีความสามารถในการปรับตัว (adaptability) คือ การที่ศาลมีความสามารถในการปรับตัวเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม (3) มีความซับซ้อน (complexity) คือ การที่ศาลมีความสามารถในการสร้างโครงสร้างภายในต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือภารกิจที่วางไว้ และ (4) มีความเป็นเอกภาพ (coherence) คือ การที่ศาลมีความสามารถในการจัดการกับภาระงานคดีและพัฒนาขั้นตอนการดำเนินงาน ตลอดจนการตัดสินใจคดีได้อย่างสมเหตุสมผลในบรรทัดฐานเดียวกัน

แนวคิดระบบตุลาการ

Vallinder (วีระ สมบูรณ์, 2561) ได้ให้คำจำกัดความว่า ตุลาการภีวัตน์ของการเมือง โดยปกติแล้วพึงหมายถึง (1) การขยายเขตพื้นที่ของศาลหรือผู้พิพากษาซึ่งเป็นการสูญเสียเขตพื้นที่ของนักการเมือง และหรือผู้บริหาร นั่นก็คือ การฟ้องถ่ายสิทธิในการตัดสินใจจากฝ่ายนิติบัญญัติ คณะรัฐมนตรี หรือระบบข้าราชการพลเรือนไปสู่ศาล หรืออย่างน้อยที่สุด (2) การแพร่ขยายของวิธีการตัดสินใจแบบตุลาการออกไปนอกเขตพื้นที่เฉพาะของตุลาการ กล่าวโดยสรุป เราอาจกล่าวได้ว่า โดยสาระหลักแล้ว ตุลาการภีวัตน์เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งให้กลายเป็นรูปแบบของกระบวนการทางตุลาการ

ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่ (structural-functional theory) นับเป็นแม่บทที่ยิ่งใหญ่ที่สุดทฤษฎีหนึ่งในบรรดาทฤษฎีแม่บททั้งหลาย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550) ที่เน้นกระบวนการทำให้เกิดความแตกต่างหรือแยกแยะทางสังคม โดยคำว่า “โครงสร้าง” (Structure) คือ การจัดเรียงให้เป็นระเบียบของส่วนต่าง ๆ หรือองค์ประกอบให้เข้าสู่ความเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ทั้งนี้ โครงสร้าง ย่อมประกอบด้วย ส่วนต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะที่แสดงความสัมพันธ์กันอย่างค่อนข้างจะคงเส้นคงวาคือไม่ผันแปรเปลี่ยนไปจากเดิมและยึดโยงเกี่ยวเนื่องเป็นระบบ ดังนั้น จึงย่อมเกี่ยวข้อง กับ (1) สถานภาพ (status) ของบุคคล (2) บทบาทของบุคคล (role) (3) ปทัสถานหรือบรรทัดฐานทางสังคม (norms) และ (4) สถาบันทางสังคม (institution) (จิโรช วิระสย, 2557)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จิรายุ ฉัตระทิน (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อระบบการเมืองไทย กรณีศึกษาคดีโครงการรับจำนำข้าว” มีผลการวิจัยข้อหนึ่งว่า “ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาหมายเลขดำที่ อม. 22/2558 ให้จำคุกอดีตนายกรัฐมนตรี 5 ปีไม่รอกาลลงโทษ ด้วยกระแสดักดันทางการเมืองของกลุ่มเคลื่อนไหว ทั้งนี้ ในฐานะของฝ่ายบริหารซึ่งมีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินไปตามนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภานั้น กล่าวถึงหลักการตรวจสอบถ่วงดุล (check and balances) หากมีการกระทำความผิดในทางนโยบายเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ

ที่จำเป็นจะต้องตรวจสอบผ่านกระบวนการรัฐสภา ไม่ว่าจะเป็นการตั้งกระทู้ถาม การยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี หรือการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งครั้งใหม่ ฝ่ายตุลาการเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ในทางการเมือง การที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาให้อดีตนายกรัฐมนตรีมีความผิดฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารนโยบายของฝ่ายบริหารย่อมทำให้ศาลถูกมองว่า มิได้ยับยั้งชั่งใจต่อการพิจารณาคดี ในฐานะใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ของตนเอง (judicial restraint) ศาลใช้อำนาจอยู่เหนือขอบเขตของฝ่ายตุลาการ ผ่านมุมมองและรับรู้ของสังคมต่อความเป็นอิสระและความเป็นกลาง เพื่อก้าวเข้าสู่การพิจารณาปัญหาในทางนโยบายของฝ่ายการเมือง นำไปสู่การขยายอำนาจของศาลต่อพื้นที่ทางการเมืองมากขึ้น โดยฝ่ายตุลาการเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการตัดสินใจที่เป็นปัญหาของประเทศ โดยเฉพาะปัญหาที่มีความสำคัญหรือเป็นปัญหาการเมือง เช่นปัญหาขัดแย้งในทางการเมือง ปัญหาการเลือกตั้ง จนกระทั่งเรื่องนโยบายสาธารณะของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การตัดสินใจของศาลจึงส่งผลกระทบต่อการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร การกำหนดนโยบายในการหาเสียงของทางการเมือง การตรวจสอบความผิดในทางการเมืองที่มีผู้ร้องเรียน แม้จะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความผิดนั้นก็ตาม หรือการรับตรวจสอบเรื่องทางการเมืองของฝ่ายนิติบัญญัติ และช่วยเสริมสร้างบทบาทให้ฝ่ายตุลาการเป็นผู้กำหนดความเป็นประชาธิปไตยแบบใหม่เพิ่มมากขึ้น”

อติคม อินทุฤติ (2551) ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการวิธีพิจารณาระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พบว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถือกำเนิดขึ้นโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อให้การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบเป็นไปโดยเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวให้น่าระบบไต่สวนมาเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาในศาลแห่งนี้ และในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีผลใช้บังคับ ในช่วงระหว่างวันที่ 11 ตุลาคม 2540 จนถึงวันที่ 19 กันยายน 2550 เป็นเวลาประมาณ 9 ปีเศษ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองรับคดีไว้พิจารณาและดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีแล้วรวม 4 คดี เมื่อพิจารณาจากผลคดีอาจกล่าวได้ว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ปฏิบัติหน้าที่ได้สมดังเจตนารมณ์ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังคงให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นเดิม และให้ศาลแห่งนี้ใช้ระบบไต่สวนเป็นหลักในการพิจารณาคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลแห่งนี้เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับการเมืองไทยช่วง พ.ศ. 2542 ถึง พ.ศ. 2562 ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง

ตำแหน่งทางการเมือง ผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์ กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ พนักงานอัยการ ทนายความ รัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา และภาคประชาสังคม รวม 17 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง ดังนี้

1. ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (documentary) ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลจากตำรา หนังสือ บทความทางวิชาการ วารสารวิชาการ รายงานการวิจัย รายงานประจำปี วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ กฎหมาย และคำพิพากษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับการเมืองไทยช่วง พ.ศ. 2542 ถึง พ.ศ. 2562

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์และให้อาจารย์ที่ปรึกษาฯ ดุษฎีนิพนธ์ทั้ง 2 คน ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ จำนวน 5 คน ตรวจสอบอีกครั้ง เมื่อแบบสัมภาษณ์มีความสมบูรณ์แล้วจึงนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลด้วยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มาวิเคราะห์ด้วยการหาข้อสรุป ตีความผลการวิจัย และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยที่ได้จากการเก็บรวบรวม จากนั้นนำข้อมูลมาเรียบเรียงด้วยการพรรณนาความ (thick description) สรุปเป็นผลของการวิจัย และเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

ที่มา โครงสร้าง และหน้าที่และอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นแผนกหนึ่งในศาลฎีกา ถือกำเนิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สืบเนื่องจากการทุจริตของนักการเมืองและการประพฤติมิชอบในวงราชการมีมากขึ้น แต่การดำเนินคดีอาญาตามปกติไม่อาจแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศาลที่จัดตั้งขึ้นมีโครงสร้างลักษณะพิเศษแตกต่างจากศาลยุติธรรมทั่วไปโดยกำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาอยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญองค์คณะผู้พิพากษาในประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา 9 คน ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา โดยให้เลือกเป็นรายคดี การพิจารณาคดีจะใช้ระบบไต่สวนซึ่งศาลมีอำนาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควรตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และฟ้องเริ่มคดีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยให้ทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้นและศาลชั้นเดียว แต่สามารถอุทธรณ์โต้แย้งคำพิพากษาได้ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา โครงสร้างลักษณะพิเศษดังกล่าว ถือว่ามีความเหมาะสม (propriety) กับการทำการเมืองให้โปร่งใส (transparency) และตรวจสอบได้ (verifiable) และจากโครงสร้างลักษณะพิเศษ หน้าที่และอำนาจและกระบวนการดำเนินงานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา

ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา จากการศึกษาพบว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถือได้ว่าเป็น “สถาบันตามรัฐธรรมนูญ”

บทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ฉบับปี 2550 และฉบับปี 2560 ได้กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีบทบาทในการตัดสินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง บทบาทในการตัดสินคดียื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และบทบาทในการตัดสินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพื่อทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริตของนักการเมืองในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับบทบาทในการตัดสินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นบทบาทของศาลที่วินิจฉัยกรณีที่ผู้กระทำผิดเลือกที่จะกระทำความผิดลงไปแล้ว อันเป็นมาตรการในเชิงปราบปรามผู้กระทำทุจริตและยับยั้งการกระทำความผิดซ้ำอีก ส่วนบทบาทในการตัดสินคดียื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน เป็นการสร้างความโปร่งใสถือเป็นมาตรการหนึ่งในการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน และบทบาทในการตัดสินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะเหตุร้ายวญผิดปกติ เมื่อผลสุดท้ายผู้กระทำผิดไม่ได้รับประโยชน์ในลักษณะทรัพย์สินจากการกระทำความผิด จึงช่วยตัดแรงจูงใจในการกระทำความผิด ถือได้ว่าเป็นมาตรการในการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันเช่นกัน

คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ผ่านมา บางครั้งถูกวิพากษ์วิจารณ์หลายประการและมักถูกนำไปยึดโยงกับตุลาการภิวัตน์ ที่มองว่า ศาลพยายามที่จะเอาเรื่องการเมืองมาเป็นเรื่องของกฎหมาย เพื่อที่จะขยายอำนาจของตนไปแทรกแซงฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ จนกลายเป็นปฏิปักษ์ต่อนักการเมือง หรือการปกครองโดยตุลาการไป ซึ่งจากการศึกษาพบว่า

1. ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้วางบรรทัดฐานชัดเจนว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยประสงคให้รัฐสภาเท่านั้นที่สามารถตรวจสอบการกระทำทางรัฐบาล ศาลจึงไม่มีอำนาจที่จะวินิจฉัยว่านโยบายของรัฐบาลใดมีความเหมาะสมหรือไม่ แต่หากขั้นตอนปฏิบัติมีการดำเนินการที่ไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายก็ย่อมถูกตรวจสอบโดยกระบวนการยุติธรรมได้ ซึ่งคดีที่มีคำพิพากษาลงโทษจำเลยนั้น ข้อเท็จจริงจะปรากฏว่า ขั้นตอนการปฏิบัติตามนโยบายได้กระทำโดยมีเจตนาทุจริตหรือมีผลประโยชน์ทับซ้อน หากไม่มีข้อเท็จจริงดังกล่าวก็จะไม่ถูกลงโทษทางอาญา โดยศาลไม่ได้ก้าวล่วงไปดำเนินข้อบกพร่องของนโยบายใด ๆ นอกจากนี้ศาลจะแสดงบทบาทในการตัดสินคดีได้ก็ต่อเมื่อมีมูลคดีประเภทที่อยู่ในอำนาจเกิดขึ้น และผู้มีอำนาจฟ้องตามกฎหมายได้ยื่นคำฟ้องหรือคำร้องตามช่องทางที่กฎหมายกำหนดไว้ ศาลจึงเป็นสถาบันที่ต้องมีองค์กรอื่นเป็นฝ่ายเปิดการเริ่มต้นกระบวนการดำเนินคดีมาก่อน ด้วยเหตุนี้ ผลจากคำพิพากษาของศาลที่วินิจฉัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและแนวทางปฏิบัติของนักการเมือง จึงมิได้เป็นการขยายบทบาทหรือขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการไปยังฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติแต่ประการใด

2. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้เข้ามาใช้อำนาจรัฐย่อมต้องถูกตรวจสอบได้ เนื่องจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายตามหลักนิติธรรม (rule of law) ซึ่งการที่จะควบคุมให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอยู่ภายใต้กฎหมาย ก็จำเป็นต้องมีตรวจสอบโดยทางศาล แต่ศาลคงจำกัดขอบเขต

การตรวจสอบเฉพาะเรื่องความชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกคน จึงไม่ได้เป็นการใช้อำนาจมากเกินไปแต่อย่างใด

3. หลังจากจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นมาตามรัฐธรรมนูญปี 2540 แล้ว รัฐธรรมนูญใหม่ฉบับปี 2550 และฉบับปี 2560 ก็ยังคงบัญญัติให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นเดิม แสดงให้เห็นว่า ศาลได้ตัดสินใจคดีตามอำนาจหน้าที่ได้สมกับความคาดหวังของประชาชนตลอดมา แม้ว่าบางครั้งมีข้อสงสัยอยู่บ้างก็ตาม

4. การตัดสินใจของศาลที่ผ่านมาศาลไม่ได้ใช้ดุลพินิจพิพากษาคดีตามคุณค่าที่สังคมเรียกร้องด้วยการตัดสินใจตามกระแสสังคม ศาลพิพากษาคดีโดยปราศจากอคติทั้งสี และตัดสินใจตามข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนและข้อกฎหมาย แต่หากจะเป็นไปตามสิ่งที่เรียกว่ากระแสสังคม ก็คงเพราะพยานหลักฐานที่ได้ความตามทางใดส่วนบังเอิญมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ทำให้เกิดผลคดีเช่นนั้น

5. ผลของการพิจารณาพิพากษาคดีที่ผ่านมาย่อมมิได้เป็นไปเพราะความคิดเห็นหรือประโยชน์ส่วนตัวขององค์คณะผู้พิพากษา แต่ศาลย่อมพิจารณาไปตามพยานหลักฐานที่ปรากฏในคดี อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาของศาลย่อมเป็นการคุ้มครองคุณธรรมหรือจริยธรรมของสังคมโดยรวม อาจมองว่าเป็นการชี้นำสังคม แต่ย่อมเป็นการชี้นำให้สังคมเห็นสิ่งที่เรียกว่าคุณธรรมหรือความดีของส่วนรวม (common good) ในสังคม เพื่อสร้างสรรค์และคุ้มครองสิ่งดีงามในสังคม

ผลกระทบต่อการเมืองไทยจากคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

คำพิพากษาของศาลจะส่งผลกระทบในเชิงกฎหมายและผลกระทบต่อการเมืองไทย

ผลกระทบในเชิงกฎหมาย คือ ทำให้จำเลยได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ตั้งแต่ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน และริบทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดตกเป็นของแผ่นดิน หยุดปฏิบัติหน้าที่ จนกว่าจะมีคำพิพากษา พ้นจากตำแหน่งนับแต่วันหยุดปฏิบัติหน้าที่ ตัดสิทธิทางการเมืองด้วยการเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดเวลาไม่เกิน 10 ปี ซึ่งจากการวิจัยพบว่า โทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยภาพรวมมีความเหมาะสมหรือสมบูรณ์อยู่ในตัวอยู่แล้ว แต่มาตรการลงโทษทางการเมืองบางฐานความผิดหนักเกินไป เช่น กรณีจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินหรือยื่นเท็จโดยที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิด แต่มีโทษถึงเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตลอดไปอาจหนักเกินไปไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด

ส่วนผลกระทบต่อการเมืองไทย คือ ผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อนักการเมืองที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษหรือยกฟ้อง อาจทำให้มีการเปลี่ยนองค์ประกอบของรัฐบาล เปลี่ยนชั่วคราวอำนาจทางการเมือง เปิดโอกาสให้นักการเมืองหน้าใหม่เข้าสู่การเมือง ทำให้นักการเมืองตระหนักถึงผลคำพิพากษาและยับยั้งการกระทำผิด เป็นการวางมาตรฐานในการปฏิบัติหน้าที่ของนักการเมืองว่าจะต้องมีความสุจริต หากทุจริตจะถูกดำเนินคดีอย่างรวดเร็วและจริงจัง แยกความรับผิดชอบระหว่างความรับผิดชอบทางการเมืองในการออกนโยบายสาธารณะออกจากความรับผิดทางอาญา ช่วยพิสูจน์ความจริงทำให้นักการเมืองที่สุจริตพ้นจากข้อ

กล่าวหาได้โดยเร็ว และส่งผลให้ประชาชนใช้เป็นข้อมูลว่าควรจะสนับสนุนบุคคลหรือพรรคการเมืองใดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้บริหารประเทศ

อภิปรายผล

ที่มา โครงสร้าง และหน้าที่และอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

สาเหตุและพฤติการณ์ในการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอันเป็นที่มาของการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปตามทฤษฎีการทุจริตในภาครัฐ ที่กล่าวถึงความหมายสาเหตุของการทุจริตและรูปแบบของการทุจริตในภาครัฐ และการขัดกันแห่งประโยชน์ และสอดคล้องกับที่บรรคักดิ์ อูวรรณโณ (2538) ได้จัดทำข้อพิจารณาเชิงทฤษฎีในการปรับปรุงระบบการตรวจสอบทุจริตผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงโดยมีหลักการสำคัญ 3 หลักการ คือ (1) หลักนิติธรรมและความชอบด้วยกฎหมายทางอาญา (2) หลักการพิจารณาคดีการเมืองหรือกิจการเมืองให้มีประสิทธิภาพและได้ผล และ (3) การกำหนดองค์กรไว้ในรัฐธรรมนูญไม่สมควรให้อยู่ในกฎหมายธรรมดา

จากการแบ่งโครงสร้างลักษณะพิเศษของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถือว่ามีความเหมาะสม (propriety) กับการทำการเมืองให้โปร่งใส (transparency) และตรวจสอบได้ (verifiable) โดยผู้วิจัยนำทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่ (Structural-functional theory) ที่นิยามความหมาย “โครงสร้าง” ย่อมประกอบด้วย “ส่วนต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะที่แสดงความสัมพันธ์กันอย่างค่อนข้างจะคงเส้นคงวา” คือ ไม่ผันแปรเปลี่ยนไปจากเดิมและยึดโยงเกี่ยวเนื่องเป็นระบบ ดังนั้น จึงย่อมเกี่ยวข้องกับ (1) สถานภาพ (status) ของบุคคล (2) บทบาทของบุคคล (role) (3) ปทัสถานหรือบรรทัดฐานทางสังคม (norms) และ (4) สถาบันทางสังคม (institution) และทฤษฎีโครงสร้างการหน้าที่มีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตมนุษย์ 3 ด้านหลัก ๆ คือ ด้านวิชาการ ด้านการประกอบอาชีพ และด้านการดำรงชีวิต มาใช้ในการวิเคราะห์ “โครงสร้าง” ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่ (1) ลักษณะพิเศษของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประกอบด้วย การกำหนดให้มีแผนกคดีอาญาในชั้นของศาลฎีกานั้น การได้มาซึ่งองค์คณะของผู้พิพากษา การที่องค์คณะผู้พิพากษามีจำนวน 9 คน กระบวนการพิจารณาใช้ระบบไต่สวน และการเป็นศาลชั้นต้นและชั้นเดียว และ (2) องค์คณะผู้พิพากษาที่มาจากผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกา โดยกระบวนการคัดเลือกองค์คณะที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจะลงคะแนนเสียงแบบลับ (secret ballot) เพื่อองค์คณะในแต่ละคดี ว่าโครงสร้างองค์กรดังกล่าวมี “ความเหมาะสม” (propriety) กับการทำการเมืองให้โปร่งใส (Transparency) และตรวจสอบได้ (verifiable) อย่างไร

นอกจากนี้ จากโครงสร้างลักษณะพิเศษ หน้าที่และอำนาจ และกระบวนการดำเนินงานของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา จากการศึกษาพบว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถือได้ว่าเป็น “สถาบันตามรัฐธรรมนูญ” ที่มีความเป็นอิสระ (autonomy) ปราศจากการถูกรวบงำจากองค์กรอื่น มีความสามารถในการปรับตัว (adaptability) เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม มีความซับซ้อน (complexity) ของ

โครงสร้างภายในต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือภารกิจที่วางไว้ และมีความเป็นเอกภาพ (coherence) ในการจัดการกับภาระงานคดีและพัฒนาขั้นตอนการดำเนินงาน ตลอดจนการตัดสินใจได้อย่างสมเหตุสมผลในบรรทัดฐานเดียวกัน รวมทั้งการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษายังสามารถถูกตรวจสอบถ่วงดุลจากภายในองค์กรศาลด้วยตนเอง เช่น โดยคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม หรือ ก.ต. และการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกโดยวุฒิสภาหรือโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. ทั้งนี้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้สื่อมวลชน ประชาชน และนักวิชาการ สามารถตรวจสอบโดยการวิพากษ์วิจารณ์คำพิพากษาของศาลอย่างกว้างขวางได้อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการวัดระดับความเป็นสถาบันตามแนวคิดสถาบันนิยม (Institutionalism) ของ Huntington (1969) ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวัดความเป็นสถาบันของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้แก่ ความเป็นอิสระ (autonomy) มีความสามารถในการปรับตัว (adaptability) มีความซับซ้อน (complexity) และมีความเป็นเอกภาพ (coherence)

โครงสร้างลักษณะพิเศษและหน้าที่และอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังที่กล่าวมาแล้วยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อธิคม อินทุฤดี (2551) ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบวิธีพิจารณาระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พบว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถือกำเนิดขึ้นโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อให้การดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยมิชอบเป็นไปโดยเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวให้นาระบบไต่สวนมาเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาในศาลแห่งนี้ และในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีผลใช้บังคับ ในช่วงระหว่างวันที่ 11 ตุลาคม 2540 จนถึงวันที่ 19 กันยายน 2550 เป็นเวลาประมาณ 9 ปีเศษ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองรับคดีไว้พิจารณาและดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีแล้วรวม 4 คดี เมื่อพิจารณาจากผลคดี อาจกล่าวได้ว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ปฏิบัติหน้าที่ได้สมดังเจตนารมณ์ ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังคงให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเช่นเดิม และให้ศาลแห่งนี้ใช้ระบบไต่สวนเป็นหลักในการพิจารณาคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลแห่งนี้เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อน

บทบาทของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

สำหรับผลการศึกษาที่พบว่า การที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมืองที่มาจากเลือกตั้งของประชาชนได้ ถือไม่ได้ว่าเป็นการใช้อำนาจมากเกินไปและผลจากคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่วินิจฉัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและแนวทางปฏิบัติของนักการเมืองถือไม่ได้ว่าเป็นการขยายบทบาทหรือขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการไปยังฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ นอกจากนี้การตัดสินใจตัดสินคดีของศาลที่ผ่านมาเป็นการใช้ดุลพินิจไปตามพยานหลักฐานที่ปรากฏในคดีไม่ได้มีเจตนาที่จะเป็นผู้ชี้แนะแก่สังคมส่วนรวมและไม่ได้ใช้ดุลพินิจพิพากษาคดีตามคุณค่าที่สังคมเรียกร้องด้วยการตัดสินตามกระแสสังคมนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นการสอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจอริปไตย ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐธรรมนูญได้บัญญัติถึงอำนาจอธิปไตยโดยแบ่งอำนาจออกเป็น อำนาจอธิปไตย บริหาร และตุลาการ แต่ละอำนาจถ่วงดุลซึ่งกันและกัน หากการกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งเป็นฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติเป็นเพียงความผิดทางการเมืองประการเดียว เช่น กำหนดนโยบายผิดพลาด ไม่ประสบความสำเร็จ ก่อให้เกิดการบริหารประเทศ สภาพบังคับก็ควรมีลักษณะทางการเมือง เช่น มีการถอดถอนจากตำแหน่งด้วยการลงมติไม่ไว้วางใจจากรัฐสภา แต่หากการกำหนดนโยบายหรือการดำเนินการตามนโยบายนั้นไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ก็ย่อมถูกตรวจสอบโดยศาลว่าเป็นความผิดอาญาหรือไม่ก็ได้ การพิจารณาโดยอาศัยสภาพบังคับทางการเมืองประการเดียวไม่น่าจะเพียงพอบุคคลเหล่านี้สมควรได้รับโทษทางอาญา เพิ่มจากการถอดถอนตำแหน่งด้วย ซึ่งการพิจารณาพิพากษาเกี่ยวกับความผิดอาญาดังกล่าวจะอยู่ในบทบาทอำนาจหน้าที่ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญและหลักสากล และการตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นการตรวจสอบเฉพาะในส่วนที่เป็นการกระทำ ความผิดทางอาญา ซึ่งแม้ไม่มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นักการเมืองที่กระทำ ความผิดทางอาญาก็ต้องถูกดำเนินคดีต่อศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาทั่วไปอยู่แล้ว ซึ่งก็เป็นการตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการเช่นเดียวกัน ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นผู้เข้ามาใช้อำนาจรัฐย่อมต้องถูกตรวจสอบได้ตามหลัก Rule of law และศาลได้พิจารณาคดีดังกล่าวไปตามองค์ประกอบความผิดที่โจทก์ฟ้อง ซึ่งก็คือองค์ประกอบที่กำหนดในประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาเท่านั้น ไม่ได้กล่าวล่วงไปวินิจฉัยว่านโยบายของนักการเมืองไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีความผิดเพราะทำตามนโยบายที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมแต่ประการใด แต่หากเป็นเรื่องทุจริตหรือประโยชน์ทับซ้อนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการออกนโยบายนั้นหรือนโยบายที่ออกมานั้นเป็นการเปิดช่องให้นำไปสู่การทุจริตในขั้นตอนปฏิบัติต่อไปได้ง่ายยิ่งขึ้นเพื่อเอื้อผลประโยชน์แก่พวกพ้อง ย่อมเป็นการกระทำ ความผิดทางอาญา หากยอมให้นักการเมืองที่ออกนโยบายแอบแฝงเพื่อแสวงหาประโยชน์แก่ตนและพวกพ้องไม่ต้องถูกลงโทษทางอาญาที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ย่อมเป็นการทำให้นักการเมืองอยู่เหนือกฎหมาย ตรงกันข้าม หากการออกนโยบายนั้นไม่มีเรื่องทุจริตหรือประโยชน์ทับซ้อนเข้ามาเกี่ยวข้อง ย่อมเป็นเพียงเรื่องของความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม อันเป็นเรื่องที่จะต้องดำเนินการตรวจสอบโดยรัฐสภา เช่น การยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจ ดังนั้น การที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมือง ถือไม่ได้ว่าเป็นการใช้อำนาจมากเกินไป การพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ผ่านมา จึงมิได้เป็นการขยายบทบาทหรือขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการไปยังฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ นอกจากนี้ การตัดสินคดีของศาลที่ผ่านมาจึงเป็นการใช้ดุลพินิจไปตามพยานหลักฐานที่ปรากฏในคดีไม่ได้มีเจตนาที่จะเป็นผู้ชี้แนะแก่สังคมส่วนรวมและไม่ได้ใช้ดุลพินิจพิพากษาคดีตามกระแสสังคมแต่ประการใด สอดคล้องกับความเห็นของบวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2538) ได้ให้ความเห็นว่า “หากการกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงในรัฐเป็นเพียงความผิดทางการเมืองประการเดียว เช่น ดำเนินนโยบายผิดพลาด สภาพบังคับก็ควรมีลักษณะทางการเมือง เช่น มีการถอดถอนจากตำแหน่งด้วยการลงมติไม่ไว้วางใจ แต่หากการกระทำนั้นเป็นความผิดอาญาด้วย การพิจารณาโดยอาศัยสภาพบังคับทางการเมืองก็ไม่น่าจะเพียงพอ บุคคล

เหล่านี้สมควรได้รับโทษอาญาเพิ่มจากการถอดถอนจากตำแหน่งด้วย รูปแบบการตรวจสอบควบคุมน่าจะใช้ระบบศาลพิเศษ ที่ไม่ใช่องค์กรการเมืองล้วน ๆ แต่เป็นศาลที่มีองค์ประกอบส่วนใหญ่เป็นผู้พิพากษาอาชีพ และมีองค์ประกอบส่วนน้อยมาจากองค์กรการเมือง เพื่อให้รู้ทันและเข้าใจสภาพการเมือง เรียกระบบศาลพิเศษนี้ว่า คณะตุลาการอาญาธร” วิชา มหาคุณ (2556) อดีตผู้พิพากษาและกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นว่า “การขยายบทบาทหรือขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการในทางการเมืองหรือการบริหารราชการแผ่นดินนั้น ไม่ใช่การขยายอำนาจตุลาการ ในทางตรงกันข้ามถือว่าเป็นการกระทำภายในขอบอำนาจของตุลาการนั่นเอง เพราะหน้าที่ของตุลาการคือการอำนวยความยุติธรรม โดยการพิจารณาพิพากษาคดีไปตามกรอบของกฎหมายหรือกรอบของคดีที่มีการฟ้องร้องกัน หากนอกเหนือจากนั้น ตุลาการไม่อาจใช้อำนาจไปทำการอย่างอื่นได้ แต่ในปัจจุบันบทบาทของตุลาการที่เพิ่มขึ้นนั้นคือ การขยายอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีในหลาย ๆ เรื่อง เช่น เรื่องของสิทธิของชุมชนว่าฝ่ายบริหารได้กระทำการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิชุมชนหรือไม่ ซึ่งก็เป็นไปตามหลักสากลที่ให้อำนาจตุลาการในการตรวจสอบการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่เมื่อตุลาการเข้าไปตรวจสอบแล้วก็อาจเกิดความไม่พอใจและมีความรู้สึกที่ว่า ตุลาการเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินได้ แต่ความจริงเป็นการทำหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของประชาชน ซึ่งหากฝ่ายบริหารกระทำไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย ตุลาการก็ไม่มีอำนาจเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารได้เลย ดังนั้น การขยายขอบเขตในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลดังกล่าวนี้ จึงไม่ใช่การขยายอำนาจตุลาการทางการเมืองหรือการบริหารราชการแผ่นดิน แต่เป็นการถ่วงดุลอำนาจฝ่ายบริหารว่าได้ใช้อำนาจเกินขอบเขตของอำนาจอธิปไตยของประชาชนที่ได้มอบหมายให้ฝ่ายบริหารใช้อำนาจบริหารแทนตนหรือไม่ ไม่ใช่ว่าภายหลังจากที่ประชาชนได้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้าทำหน้าที่แทนตนแล้วสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะทำอะไรก็ได้ตามอำเภอใจ ต้องมีฝ่ายที่ทำหน้าที่ตรวจสอบว่าได้มีการทำหน้าที่เป็นการเกินอำนาจหรือไม่ วิธีการเช่นนี้จึงไม่ใช่กรณีที่ตุลาการเข้าไปแทรกแซงในทางการเมืองหรือการบริหารราชการแผ่นดิน แต่เป็นการย้อนกลับมาใช้อำนาจอธิปไตยที่เป็นของประชาชนในการตรวจสอบการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และตราใบใดที่รัฐยังละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีคดีเข้ามาสู่อำนาจตุลาการ ตุลาการก็ต้องให้ความเป็นธรรมในคดีโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

แต่หากมองว่า การที่รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ฉบับปี 2550 และฉบับปี 2560 กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีบทบาทในการตัดสินคดีโดยมีอำนาจออกคำสั่งให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่าจะมีคำพิพากษาพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันหยุดปฏิบัติหน้าที่ ตัดสิทธิทางการเมืองด้วยการเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดเวลาไม่เกิน 10 ปี โดยก่อนหน้านั้นกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจศาลออกคำสั่งดังกล่าว จึงมีลักษณะเป็นตุลาการภิวัตน์โดยเป็นการขยายบทบาทหรืออำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการไปยังฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ ในเรื่องนี้ตามทฤษฎีเกี่ยวกับตุลาการภิวัตน์ Valinder (1995) ได้ให้คำจำกัดความว่าตุลาการภิวัตน์ของการเมือง โดยปกติแล้วพึงหมายถึง (1) การขยายเขตพื้นที่ของศาลหรือผู้พิพากษาซึ่งเป็นการสูญเสียเขตพื้นที่ของนักรการเมืองและหรือผู้บริหาร นั่นก็คือ การแผ่ขยายสิทธิในการตัดสินใจจากฝ่ายนิติบัญญัติ คณะรัฐมนตรี หรือระบบข้าราชการพลเรือนไปสู่ศาล หรืออย่างน้อยที่สุด (2) การแผ่ขยายของวิธีการตัดสินใจแบบตุลาการออกไปนอกเขตพื้นที่

เฉพาะของตุลาการ วีระ สมบูรณ์ (2561) ได้ให้ความเห็นว่า โดยสาระหลักแล้ว ตุลาการวิวัฒน์เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงบางสิ่งให้กลายเป็นรูปแบบของกระบวนการทางตุลาการและ Koopmans (2003) ได้ให้ความเห็นว่า ตุลาการวิวัฒน์หมายถึงตุลาการมีอำนาจแผ่กว้างขึ้นในการตัดสินใจที่บัลลังก์โดย “แผ่กว้างขึ้น” ใน 2 ทาง คือ (1) แผ่กว้างเพราะรัฐสภาออกกฎหมายให้ตุลาการมีอำนาจแผ่กว้างขึ้น เช่น รัฐสภาสหรัฐอเมริกาออกกฎหมายให้ศาลมีอำนาจแผ่กว้างหลายประการ อาทิ The False Claim Act 1963 ที่ให้พลเมืองผู้ทราบเบาะแสคอร์รัปชันมีสิทธิฟ้องรัฐบาลเพื่อเรียกเงินคืนให้รัฐ โดยผู้ฟ้องคดีมีสิทธิได้ส่วนแบ่งส่วนหนึ่งเรียกว่า หลักควินแตม (Qui Tam) และ (2) แผ่กว้างเพราะตุลาการใช้วิจารณ์ญาณตัดสินคดีความข้ามตัวบทในลักษณะ “ก้าวหน้า” และ “วางนโยบายสังคม” (Judicial Activism & Judicial Policy Making) เช่น ศาลฎีกาตัดสินคดีความข้ามตัวบทแบบ “ก้าวหน้า” และ “วางนโยบายสังคม” ว่าสิทธิในการแสดงออกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 21 มีความหมายขยายไปถึงสิทธิที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้วย แม้จะยังไม่มีกฎหมายเปิดเผยข้อมูลข่าวสารก็ตาม ดังนั้น กรณีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจออกคำสั่งดังกล่าวข้างต้น หากมองว่าเป็น ตุลาการวิวัฒน์ก็เป็นเพียงการมีอำนาจแผ่กว้างเพราะรัฐสภาออกกฎหมายให้ศาลมีอำนาจซึ่งมิใช่กรณีมีอำนาจแผ่กว้างเพราะตุลาการใช้วิจารณ์ญาณตัดสินคดีความข้ามตัวบทในลักษณะ “ก้าวหน้า” และ “วางนโยบายสังคม”

อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาที่พบว่า การที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบการใช้อำนาจของนักการเมืองถือไม่ได้ว่าเป็นการใช้อำนาจมากเกินไป ถือไม่ได้ว่าตัดสินตามกระแสนิยม และผลจากคำพิพากษาของศาลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและแนวทางปฏิบัติของนักการเมืองถือไม่ได้ว่าเป็นการขยายบทบาทหรือขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรตุลาการไปยังฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติดังกล่าวข้างต้นนั้น ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรายุ ฉัตระทิน (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อระบบการเมืองไทย กรณีศึกษาคดีโครงการรับจำนำข้าว” มีผลการวิจัยข้อหนึ่งว่า “ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาหมายเลขคำที่ อม.22/2558 ให้จำคุกอดีตนายกรัฐมนตรี 5 ปีไม่รอลงโทษ ด้วยกระแสดันทางการเมืองของกลุ่มเคลื่อนไหว ทั้งนี้ ในฐานะของฝ่ายบริหารซึ่งมีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินไปตามนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภานั้น กล่าวถึงหลักการตรวจสอบถ่วงดุล (check and balances) หากมีการกระทำ ความผิดในทางนโยบายเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติที่จำเป็นจะต้องตรวจสอบผ่านกระบวนการรัฐสภา ไม่ว่าจะเป็นการตั้งกระทู้ถาม การยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี หรือการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งครั้งใหม่ ฝ่ายตุลาการเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ในทางการเมือง การที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาให้อดีตนายกรัฐมนตรีมีความผิดฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารนโยบายของฝ่ายบริหารย่อมทำให้ศาลถูกมองว่า มิได้ยับยั้งชั่งใจต่อการพิจารณาคดี ในฐานะใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ของตนเอง (judicial restraint) ศาลใช้อำนาจอยู่เหนือขอบเขตของฝ่ายตุลาการ ผ่านมุมมองและรับรู้ของสังคมต่อความเป็นอิสระและความเป็นกลาง เพื่อก้าวเข้าสู่การพิจารณาปัญหาในทางนโยบายของฝ่ายการเมือง นำไปสู่การขยายอำนาจของศาลต่อพื้นที่ทางการเมืองมากขึ้น โดยฝ่ายตุลาการเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการตัดสินใจที่เป็นปัญหาของประเทศ โดยเฉพาะปัญหาที่มีความสำคัญหรือเป็นปัญหาการเมือง

เช่นปัญหาขัดแย้งในทางการเมือง ปัญหาการเลือกตั้ง จนกระทั่งเรื่องนโยบายสาธารณะของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การตัดสินใจของศาลจึงส่งผลกระทบต่อการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร การกำหนดนโยบายในการหาเสียงของทางการเมือง การตรวจสอบความผิดในทางการเมืองที่มีผู้ร้องเรียน แม้จะไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความผิดนั้นก็ตาม หรือการรับตรวจสอบเรื่องทางการเมืองของฝ่ายนิติบัญญัติ และช่วยเสริมสร้างบทบาทให้ฝ่ายตุลาการเป็นผู้กำหนดความเป็นประชาธิปไตยแบบใหม่เพิ่มมากขึ้น”

ผลกระทบต่อการเมืองไทยจากคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากการวิจัยที่พบว่า คำพิพากษาของศาลจะส่งผลกระทบในเชิงกฎหมายและผลกระทบต่อการเมืองไทยดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีทุจริตในภาครัฐในส่วนผลกระทบของการทุจริตในภาครัฐมาใช้เป็นกรอบในการอธิบายถึงผลกระทบต่าง ๆ อันเกิดจากคำพิพากษาของศาลที่วินิจฉัยเกี่ยวกับการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดย Quah (2007) ได้อธิบายไว้ว่า “การทุจริตในภาครัฐหรือในระบบราชการเป็นหนึ่งในอุปสรรคที่ร้ายแรงและน่าอับอายที่สุดในการพัฒนาประเทศในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งรวมถึงสมาชิกของอาเซียน ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย” และวิทยากร เชียงกูล (2527) ได้ให้ความเห็นว่า เมื่อศึกษาถึงสาเหตุของการทุจริตแล้วมีความจำเป็นที่ต้องชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของการทุจริต เพื่อให้ตระหนักถึงความน่ากลัวจากมหันตภัยอันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศหลากหลายด้าน ได้แก่ ด้านการเมือง ด้านการปกครองและการบริหารราชการ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาถึงผลกระทบของคำพิพากษาของศาลต่อการเมืองไทยดังกล่าวยังสอดคล้องกับหลักการพัฒนาประชาธิปไตยในส่วนของหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยสมัยใหม่ 2 ประการ คือ หลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก (majoritarianism) หรือหลักการปกครองโดยเสียงข้างมากที่มาจากการเลือกตั้ง (electoralism) และหลักการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนและจำกัดอำนาจรัฐ (constitutionalism) หลักการแรก สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับรัฐบาลของประชาชน (popular government) ซึ่งในยุคปัจจุบันมาจากการเลือกตั้งด้วยเสียงข้างมาก องค์ประกอบของประชาธิปไตยตามหลักการนี้ ก็คือ การเลือกตั้งที่เสรีและยุติธรรม และรัฐบาลที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและมีอำนาจในการปกครองอย่างแท้จริง ส่วนหลักการที่สอง เน้นการควบคุมการใช้อำนาจรัฐให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมายและไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักการหลังนี้จะแสดงออกมาในรูปของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพด้านต่าง ๆ การใช้อำนาจรัฐอย่างรับผิดชอบและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ และการปกครองตามหลักนิติธรรม หลักการทั้งสองของระบอบเสรีประชาธิปไตย เป็นผลจากการผสมผสานระหว่างแนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตยเกี่ยวกับการปกครองโดยคนส่วนใหญ่กับแนวคิดเสรีนิยมทางการเมือง (political liberalism) ที่มุ่งปกป้องเสรีภาพของประชาชนให้พ้นจากการใช้อำนาจตามอำเภอใจของรัฐบาล ดังนั้น ตามหลักการของประชาธิปไตยสมัยใหม่ รัฐบาลไม่เพียงจะต้องมาจากการเลือกตั้งโดยเสียงข้างมากเท่านั้น แต่จะต้องใช้อำนาจอย่างรับผิดชอบภายในขอบเขตของกฎหมายโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรณีกฎหมายให้ตัดสิทธิทางการเมืองด้วยการเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดเวลาไม่เกิน 10 ปี นั้น ในความเป็นจริงพบว่า พฤติการณ์หรือระดับความร้ายแรงของความผิดแต่ละคดีหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจำเลยแต่ละรายมีความแตกต่างกัน การเพิกถอนสิทธิเป็นระยะเวลาเท่ากันเสมอจึงอาจเคร่งครัดเกินไป และบางกรณีอาจรุนแรงเกินไปควรแก้ไขกฎหมายให้ศาลมีดุลพินิจที่จะกำหนดระยะเวลาการเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งได้ก็น่าจะทำให้ระยะเวลาเพิกถอนสิทธิดังกล่าวเหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิดในแต่ละคดียิ่งขึ้น

2. ควรแก้ไขกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญให้องค์คณะผู้พิพากษามีจำนวนแตกต่างกันไปตามประเภทของคดีโดยแต่ละประเภทคดีมีจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน แต่ไม่เกิน 9 คน ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อความเหมาะสมตามประเภทคดี

3. หน่วยงาน คู่ความและประชาชนจำนวนไม่น้อยยังไม่เข้าใจระบบไต่สวนซึ่งเป็นระบบที่ศาลจะต้องไต่สวนเพื่อค้นหาความจริง อาจเข้าใจผิดว่าศาลไต่สวนในลักษณะเพิ่มเติมพยานโจทก์ให้สมบูรณ์ จึงควรมีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในระบบไต่สวนให้หน่วยงาน คู่ความและประชาชนทราบอย่างทั่วถึง

4. ควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้สนับสนุนในการบริหารจัดการคดี การพิจารณาพิพากษาคดี การให้บริการให้มากขึ้น เพื่อให้คู่ความและประชาชนได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวกรวดเร็วขึ้น

5. คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นคดีที่อยู่ในความสนใจของประชาชนและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง ควรกำหนดแนวทางการประชาสัมพันธ์เผยแพร่คำพิพากษาให้ถูกต้องชัดเจนด้วยความรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรจะมีการศึกษาเปรียบเทียบศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยกับศาลที่ดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในต่างประเทศ เพื่อให้ภาครัฐและประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในเชิงเปรียบเทียบเพิ่มขึ้น และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยในอนาคตด้วย

เอกสารอ้างอิง

- จิระโชค วีระสย. (2557). *ปรัชญาเชิงศาสตร์ VI Philosophy of Science นวสมัย แนวทางศึกษาเชิงสังคมศาสตร์ Modernity and Academic Approaches*. ค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2564, จาก http://www.phd.ru.ac.th/newszian/files/20140926_1612389902-270957.pdf
- จิรายุ ฉัตระทิน. (2562). บทบาทศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อระบบการเมืองไทยกรณีศึกษาคดีโครงการรับจำนำข้าว. *การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะยุคดิจิทัล ครั้งที่ 5 ณ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 252-260.

- เทพ อิงคสิทธิ์. (2565). ระบบการไต่สวนและกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา. *การบรรยายสรุปการศึกษาดูงานหลักสูตรนักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง (นยปส.) รุ่นที่ 13*, 28 เมษายน 2565.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (รายงานการวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- บุญอริ ยี่หะ. (2560). *การวิเคราะห์การเมืองแนวสถาบันนิยมและรัฐธรรมนูญนิยม ในแผนกิจกรรมการศึกษาชุดวิชา 81713 การวิเคราะห์การเมือง*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกการเมืองการปกครอง, 5-9.
- วิชา มหาคุณ. (2556). การปฏิรูปองค์กรตุลาการฯ ความท้าทายในบริบทการเมืองไทย. *วารสารจุลนิติ*, 10(2), 3-11.
- วิทยากร เชียงกุล. (2527). *การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ฉบับกระแส.
- วีระ สมบูรณ์. (2561). มิติระหว่างประเทศในตุลาการภิวัตน์. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 48(1), 7-32
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อติคม อินทุขุติ. (2551). แนวทางการพัฒนากระบวนการวิธีพิจารณาระบบไต่สวนในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. *เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง, วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม*.
- Huntington, S.P. (1969). *Political Order in Changing Societies. Second edition*. Connecticut: Yale University Press.
- Koopmans, T. (2003). *Courts and Political Institutions: A Comparative View*. Cambridge: University Press.
- Quah, J.S.T. (2007). Combating Corruption Singapore-Style: Lessons for Other Asian Countries. *Maryland Series in Contemporary Asian Studies*, 2007(2), 1-56.
- Vallinder, T. (1995). *The Global Expansion of Judicial Power*. New York: New York University Press.